

## Vörös Judit<sup>1</sup>: Az élethez való jog néhány jogelméleti kérdéséről

Debreceni Jogi Műhely, 2013. évi (X. évfolyam) 1. szám (2013. január) 65-73.

### I. Bevezetés

Napjainkban egyre több érdekvédelmi szervezet tűzi zászlajára azt a fontos célt, hogy az állat- és növényvilág veszélyeztetett egyedei érdekében még hatékonyabb intézkedéseket kell tenni, amelyek közül talán a legszimbolikusabb gesztus a kihalás szélén egyensúlyozó fajok védetté nyilvánítása. Ezt a védettséget mi, emberek teremtjük meg, de bennünket ki véd? A világban megfigyelhető negatív tendenciák, többek között a véges mennyiségben rendelkezésre álló erőforrások egyenlőtlen elosztása, az Afrikában éhező gyermekek rendkívül magas halálozási rátája mind jelzi, hogy az emberiséget is sok-sok – még távoli, de nem irreális – veszély fenyegeti. A 2008-as gazdasági világválság tovagyűrűző hatására is úgy látszik, a gazdasági-individuális érdekek, szempontok és az *érték* lassan egymás szinonimájává válnak. Miközben a legtöbb, évszázadok során kikristályosodott jogintézmény mögött az a jogfilozófiai gondolat húzódik meg, hogy társadalmi szemszögből (is) az ember a legfőbb érték, éppen a társadalom az, amely leendő (?) tagjait megfelelő jogi védelem nélkül hagyja. Ez a megállapítás különösen igaz hazánkban egy, az alkotmányjog és az egészségügyi jog határmezsgyéjén található „senki földjére”: a méhen kívüli megtermékenyítéssel létrejött és be nem ültetett embriók jogi felfogására. Amíg ugyanis az emberi élet vége jogi aspektusból egyértelműnek mondható, a kezdete nem tisztázott. Az *in vitro* embriók sorsának megfelelő regulációjához indokolt áttekinteni, mi is a helyzet napjainkban.

### II. Eszmetörténeti háttér

Mielőtt azonban rátérnénk a hatályos magyar szabályozás elemzésére, s azt meghatározó nemzetközi szemléletre, érdemes röviden felvázolni, milyen jogfilozófiai-szellemi környezet járult hozzá a testen kívüli embriók instrumentális kezeléséhez. Véleményem szerint ennek alapjai elsősorban a felvilágosodás tanaiban keresendők. Az empirista tudományágak eredményeinek hatására a szekularizáció az emberkép-felfogásban is jelentkezett. Az állam létét legitimálni hivatott vagy tagadó szerződéselméletek megbontották a test-lélek keresztényi dualizmusát, és ez sajátos jogi irányzatokat hívott életre a 18-19. században: a racionális és a biológiai természetjogi gondolkodást. Ezek továbbélésének tekinthetők az ún. *liberális-redukcionista* elméletek, amelyek szerint – a *tradicionális vagy klasszikus természetjogi* felfogással ellentétben – nem vagy csak bizonyos időponttól illeti meg az élethez való jog a fejlődő emberi életet,<sup>2</sup> például a megtermékenyített petesejt méhfalba való ágyazódásától vagy az embrionális sejtek differenciálódásától. A tradicionális és a liberális nézet más és máshogy jelentkezik a szabályozásban mind nemzetközi, mind hazai téren.

### III. Klasszikus természetjog a nemzetközi szabályozásban

A vonatkozó nemzetközi jogi dokumentumok óvatosak a tekintetben, hogy jellemzően – kikerülve a definiálás problémáját – hallgatnak az embrió jogi státuszáról, értelmezési bizonytalanságot eredményezve. Ugyanakkor véleményem szerint az emberi élet alapvetően védelmi szemszögű felfogásával sajátosan tükröződik bennük a hagyományos természetjogi

nézőpont. A szabályozás hatókörét tekintve két csoportba sorolhatók: a globális vagy a regionális (jog)forrásokhoz.

Globális szintű *Az emberi génállomány és az emberi jogok egyetemes nyilatkozata* (1997). Ebből nem derül ki kifejezetten, hogy az emberi méltóság követelményének érvényesülnie kell-e az embrióknál. A dokumentum 11. cikke azonban exemplifikatív jelleggel nevesíti az emberi lények klónozását az emberi méltósággal ellentétes eljárások között, a 24. cikke pedig ebbe a körbe sorolja az ún. *csíravonalat* (azon sejtek összessége, amelyből a petesejt, hímivarsejt kialakul) érintő genetikai beavatkozásokat is. Ezek a cikkek véleményem szerint kiterjeszhetően értelmezhetők, mivel napjainkban elsődlegesen az in vitro embrió a lehetséges alanya az ilyen irányú kutatásoknak. Zeller Judit szerint az UNESCO másik két nyilatkozata, a 2003-as *Nemzetközi nyilatkozat a humángenetikai adatokról*, valamint a 2005-ös *Bioetika és az emberi jogok egyetemes nyilatkozata* is az emberi fajra jellemző genetikai állományt tekinti az emberi mivolt kritériumának.<sup>3</sup> Ugyanakkor a humángenetikai adatokról szóló nemzetközi nyilatkozat 3. cikke a *személyi identitás* elvét deklarálja: „Minden egyén sajátos genetikai összetevőkkel rendelkezik. Mindazonáltal az egyén identitását nem szabad csupán genetikai jellemzőire redukálni, hiszen az komplex nevelési, környezeti és személyes tényezőket, másokhoz való érzelmi, társadalmi, szellemi és kulturális kötelekeket, valamint a szabadság dimenzióját is magába foglalja.”<sup>4</sup> Az elv meghatározása álláspontom szerint azt sugallhatja, hogy a dokumentum nem vonja az *egyén* körébe az embriókat.

A Bioetika és az emberi jogok egyetemes nyilatkozatával közel egyidőben született meg egy másik globális szintű dokumentum, az 59/280. számú ENSZ közgyűlési határozat, másképpen *Klónozási Nyilatkozat*, amely már egyértelműen kiterjed az embrióra meglátásom szerint. Mint Zeller Judit rámutat, az emberi klónozás mindennemű típusát kategorikusan elutasítja,<sup>5</sup> így a *terápiás* (nem reprodukciós célú), és a *reprodukciós* sejtmagültetéses klónozást is. Utóbbi eljárás tilalmát egyébként – az elhíresült Dolly bárány klónozása nyomán – az Egészségügyi Világszervezet (WHO) először az 1998-ban elfogadott WHA50.37. számú határozatában fogalmazta meg,<sup>6</sup> ez későbbi határozataiban is vissza-visszatér.

Az Európai Parlament és az Európa Tanács anyagai a regionális szintű dokumentumok közé tartoznak. A Parlament által 1989-ben elfogadott jelentésekben a tradicionális szemlélet tisztán érvényesül. A *Rothley-jelentés* expressis verbis elutasítja az ember tárgy mivoltát, a személyiség feltétlen elismerését szorgalmazza. A *Casini-jelentés* szerint a magzatot (embriót) megilleti az élethez, a genetikai identitáshoz, a családhoz, valamint az emberi személy védelméhez való jog.<sup>7</sup> Az Európa Tanács dokumentumai is az embriók védelmét helyezik előtérbe, ugyanakkor ezek véleményem szerint nem tekinthetők teljes mértékben a klasszikus természetjogi felfogás produktumainak. Az emberi embrió, valamint a magzat diagnosztikai, terápiás, tudományos, ipari és kereskedelmi célú felhasználásáról rendelkező *1046/1986. számú ajánlás* kimondja az élet folyamat-jellegét, és tiltja a megkülönböztetést az emberi élet első embrionális szakaszaiban, azonban nem pontosítja ezeket.<sup>8</sup> A contrario lehetséges diszkrimináció későbbi életszakaszban? Az *1100/1989. számú ajánlás*, amely az emberi embrió és magzat tudományos kutatásokban való alkalmazásáról szól, szintén tagadja az emberi élet diszkontinuitását és kikerüli az embrió meghatározásának problémáját. Az ajánlás értelmében az embriót szervezetként fokozatos differenciálódás, egyúttal folyamatosan biológiai és genetikai identitás jellemzi.<sup>9</sup>

A fenti ajánlások a soft law („puha jog”) részét képezik, azaz nem rendelkeznek jogilag kötelező erővel, ellentétben az emberi jogokról és a biomedicináról szóló 1997-es *Bioetikai vagy Oviedói Egyezmény*vel, amit a 2002. évi VI. törvény transzformált a magyar jogrendbe. Az Európa Tanács által elfogadott Egyezmény ugyancsak nem definiálja az embert. A 18. cikkének 1. pontja viszont kimondja: „Amennyiben az embriókon végzett in vitro kutatást törvény

megengedi, a törvénynek megfelelő védelmet kell biztosítani az embrió számára.”<sup>10</sup> A rendelkezés, amellyel, hogy az embriókutatás szabályozását is tagállami hatáskörbe utalja – Jobbágyi Gábor álláspontját idézve –, azt sugallja, a nemzetközi megállapodás nem tekinti az embriót emberi lénynek.<sup>11</sup>

Az Oviedói Egyezményhez 1998-ban csatolták a *Kiegészítő Jegyzőkönyvet*, amely szintén ellentmondásos. Az 1. cikkének 1. pontja tilt minden beavatkozást, aminek „célja egy másik élő vagy holt emberi lényvel genetikailag azonos emberi lény létrehozása.”<sup>12</sup> A rendelkezés vita tárgyát képezte elsősorban az *emberi lény* fogalmi bizonytalansága miatt. Ha az „emberi lény” alatt csak a már *megszületett* embert értjük, a Jegyzőkönyv a sejtmagültetési módszer tekintetében csak a reprodukív klónozást tiltja. Ha viszont az „emberi lény” az emberi élet születés előtti szakaszára is kiterjed, a rendelkezés tilalmazza a sejtmagültetési klónozás mindkét típusát. Született egy magyarázó jelentés, viszont ez a tilalom értelmezését ugyancsak a részes államokra bízza.<sup>13</sup> Az Oviedói Egyezmény egyébként szerintem azzal, hogy nem határozza meg az emberi lény fogalmát, hallgatólagosan szintén a részes felekre bízza a definiálást.

#### IV. Redukcionizmus a magyar egészségügyi törvényben

Mint utaltam rá, a fentiekben bemutatott nemzetközi dokumentumok hallgatnak az embrió meghatározásáról, ezáltal jogi státuszáról; a magyar szabályozás azonban már kísérletet tesz a definiálására. Ezzel összefüggésben további különbség, hogy a hazai joganyagban inkább liberális-redukcionista elemek figyelhetők meg.

Navratyil Zoltán tanulmányában rámutat, hogy az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (továbbiakban: Eütv.) más-más elnevezéseket alkalmaz az élet fejlődési „lépcsőfokaihoz” igazodva. Az *embrió* fogalmi körét egy konkrét időintervallumra szűkíti le: minden élő emberi embrió a megtermékenyítés befejeződése után a terhesség 12. hetéig.<sup>14</sup> Tehát a jogszabály elismeri, az embrió a megtermékenyítéssel „jön létre”. A törvény szerint *magzat* a *méhen belül* fejlődő emberi lény a terhesség 12. hetétől.<sup>15</sup> A reprodukciós eljárás során testen kívül létrejött és be nem ültetett embriót<sup>16</sup> a méhmagzat jogállása a *beültetés napjától* illeti meg.<sup>17</sup> A jogszabályi rendelkezések összevetéséből kitűnik, hogy a magyar jogban az *in vitro* embrió nem emberi lény, valamint nem részesül a méhmagzatnak járó védelemben (sem).<sup>18</sup> Ez ellentétes a magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény preambulumaival: „a *fogantatással* induló magzati életet tisztelet és védelem illeti meg.”<sup>19</sup> A megfogalmazásból véleményem szerint kitűnik, hogy a törvény már a megtermékenyítéstől magzatnak tekinti a fejlődő emberi életet. A jogszabályon belüli és a jogszabályok közötti fogalomzavar odavezetett, hogy a kialakuló emberi élet teljesen megalapozatlanul más-más „státusszal” rendelkezik az „elhelyezkedésétől” függően. Az *in vitro* embrió esetében az Eütv. nem használja a „tulajdontárgy” kifejezést, de a vele való rendelkezési jog mint tulajdonjogi részjogosítvány (embrióadományozás- és letét) szabályai ezt sejtetik.

#### V. Az *in vitro* embrió helyzete polgári jogi kontextusban és az alkotmánybírói gyakorlat fényében

További joghézagokkal, értelmezési problémákkal szembesülhetünk a korábbi Alkotmány bizonyos rendelkezéseivel és az alkotmánybírói gyakorlatban is.

Minden embert megillet a jogképesség<sup>20</sup> – a polgári jog egyik legfontosabb kitétele. Ennek alapján – a fogantatás időpontjától – jogokat szerezhet, kötelezettségeket vállalhat, feltéve, hogy élve születik.<sup>21</sup> Az emberi jogképesség törvényi rögzítettsége annak látszatát keltheti, hogy a

természetes személyek jogképessége az államtól származik. Azonban az „ember alapvető jogi helyzetének jellemzője, hogy jogképessége független bármely tulajdonságától”, vallja az Alkotmánybíróság,<sup>22</sup> azaz valójában az ember az ember-volta miatt jogképes. Ha tehát elismerjük az in vitro embrió ember-voltát, jogképesség illeti meg.

A jogképesség ugyanakkor egy formális kategória, hiszen a jogalkotó a természetes személyeken kívül mást is a jogalanyok körébe vonhat, például a jogi személyeket vagy a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságokat. Hogy az embert el lehessen választani egyéb jogalanyoktól, kell lennie valamilyen választóvonalnak, egy „többletnek”, amely az emberi minőség alapja. Az Alkotmánybíróság szerint ez az élethez és az emberi méltósághoz való jog, amelyek a testület felfogásában korlátozhatatlanok.<sup>23</sup> Az élethez és az emberi méltósághoz való jog ilyenfajta értelmezése mintegy ellentétbe került az előző alaptörvény alábbi rendelkezéseivel. Az 1949. évi XX. törvény 54. § (1) bekezdése úgy fogalmazott, hogy a „minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.” Egy másik alkotmányi rendelkezés [8. § (2) bekezdés] viszont azt tartalmazta, alapvető jogok lényeges tartalmát törvény nem korlátozhatja. A jogszabályhelyek relációja azt a lehetőséget vetette fel, hogy ezek szerint az élethez és az emberi méltósághoz való jog, amit az Alkotmány az alapjogok körében tárgyalt, *nem önkényesen* korlátozható. Egyáltalán, mi minősül önkényesnek és mi számít visszaélésnek?

Schmidt Péter alkotmánybíró szerint az alkotmányon belüli diszharmónia feloldása nem az Alkotmánybíróság feladata.<sup>24</sup> Ugyanakkor éppen a testület fejtette ki, hogy amióta minden ember jogképességét (formálisan) elismerték, az „ember” *normatív* fogalom, s mint ilyen kategória, illetve a hozzákapcsolódó élethez és emberi méltósághoz való jog nem eshet az Alkotmány normavilágán kívül.<sup>25</sup> Vagy mégis?

A *monista* felfogás szerint az élethez és az emberi méltósághoz való jog nem választható el egymástól, az ember lényegét, olyan magvát képezi, amely transzcendens, minden (alap)jog forrása, előfeltétele. A jog számára megfoghatatlan, hozzáférhetetlen, így mint legfőbb értéket, „csupán” védheti. Ha nem így tesz, akkor beszélhetünk önkényességről.<sup>26</sup>

Alkotmányellenes és önkényességnek tekinthető, ha a jogalkotás visszavesz az ember eddig elért pozíciójából,<sup>27</sup> ennek vetületeként az in vitro embriónak nem biztosít az élethez való jog hiányában legalább valamilyen szintű „védelmi hálót”. A monista nézet – az élethez és az emberi méltósághoz való jog egységének megfogalmazása mellett – szerintem abban a vonatkozásban is visszaköszön az alkotmánybírói álláspontban, miszerint önmagában a keletkező emberi élet is védendő, amelyet annak alapjogi értékére és biológiai kontinuitására vezet vissza. A védelmi minimumot az állam *objektív* intézményvédelmi kötelezettsége alapozza meg.<sup>28</sup> Ez alapjogi kontextusban értékelhető; a magyar szakirodalomban uralkodó álláspont, hogy a *szubjektív* életvédelmi kötelezettséggel (individuális igény, jogosultság védelmének előírásával) együtt alkotja az ún. *alapjogi jogvédelmet*.<sup>29</sup>

Az alapjogi jogalanyiság és a polgári jogi jogképesség kontextusát illetően kiemelendő Majtényi Balázs tanulmánya. Eszerint a korábbi Alkotmány 56. §-át, ami a Ptk. 8. §-ához hasonlóan a minden embert megillető jogképességről szólt, az Alkotmánybíróság az alapjogi jogalanyiság deklarációjának tekinti, pedig az legfeljebb az Alkotmány másik rendelkezéséből, a 8. § (1) bekezdéséből volt kiolvasható: „A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsőrendű kötelessége.” A testület értelmezésében az alapjogi jogalanyiság a polgári jogi jogképesség mintájára egyenlő terjedelmű, egyúttal – a közjogi jogalanyisággal rokon vonást mutatva – kifejezi, hogy minden ember az alapjogok teljes körével egyaránt rendelkezhet.<sup>30</sup> Véleményem szerint az Alkotmánybíróságnak az élethez és az emberi méltósághoz való jog oszthatatlansága,

korlátozhatatlansága melletti érvelése nincs összhangban a testület „igazságos egyenlőség” felfogásával. Mint Majtényi is utal rá, az alapjogoknál a megszereshető jogok terjedelme nem egyenlő,<sup>31</sup> a polgári jog törekszik erre. Az egyenlő terjedelmű alapjogi jogképességet megcáfolja például – témánkra levetítve – az embrió-megsemmisítés megengedhetősége. Megjegyezném, az Alkotmány már hivatkozott 8. § (2) bekezdése is ezt látszott megerősíteni. Az *igazságos egyenlőség* pedig a közjogban értelmezhető követelmény: a különböző csoportok jogainak elhatárolása nem történhet önkényes szempontok szerint.<sup>32</sup> A jogegyenlőség már eleve szerepelt az Alkotmány 70/A. §-ában, az 56. § valójában egy polgári jogi alapvetet emelt alapjogi szintre.<sup>33</sup> Ez utóbbi sem érvényesül azonban az in vitro embriónál.

Az anyatesten kívüli embrió a hatályos öröklési jogi szabályozás alapján a méhmagzathoz képest szűkebb körben lehet dologi váromány alanya. Visszautalva az Eütv. 179. § (3) bekezdés második mondatára, csak a beültetés időpontjától rendelkezik a méhmagzat státuszával, de a Ptk. 9. §-a szerint ez már a fogantatásától megilleti, amennyiben élve születik. Az in vitro embriónál tehát a feltételes vagyoni jogi jogképességnek kritériuma a *beültetés*.<sup>34</sup> Mi a helyzet, ha a megtermékenyítés és a beültetés között az apa meghal, vagy más az embrió javára végrendelkezik, és „azt” beültetik az anya méhében, majd élve születik?

A fentiek alapján látható, hogy a magzathoz hasonlóan az in vitro embrió „jogalanyiságának” kérdése sem a vonatkozó jogszabályok, sem a korábbi Alkotmány alapján nem eldönthető. Az Alkotmánybíróság szerint az alternatívák közül, tudniillik jogalany; személynek minősül-e vagy nem, egyik sem vezethető le az előző alaptörvényből, amely nem definiálta az embert. A magzat, közvetve az in vitro embrió jogalannyá minősítése; az „emberi státusznak ez a kiterjesztése ugyanis a jogi ember-fogalomnak az alapjogok szempontjából fontos elemeit [...] valójában lényegesen nem érinti.”<sup>35</sup> A testület tehát nyitva hagyta ezt a kérdést, joga kívüli területre száműzve, amelynek alapján – Kant nyomán – az ember önmagában való cél, nem eszköz, nem lehet öncélú összejtudatás, klónozás vagy más tudományos beavatkozás tárgya.

## VI. Lehetséges szabályozási alapok az Alaptörvényben

A 2012. január 1-jén hatályba lépett Alaptörvény az eddig bemutatott rendelkezésekhez képest minőségileg más és alkotmánybírói gyakorlatot tükröző fordulatokat tartalmaz. A II. cikke kimondja: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” Azzal, hogy külön mondatban kiemeli az emberi méltóság sérthetlenségét, véleményem szerint mintegy megbontja az élethez és az emberi méltósághoz való jog egységét. A jelentősége abban áll, hogy alkotmányosan rögzíti az objektív életvédelmi kötelezettséget a magzat esetében. Ez az alkotmányos követelmény hivatkozási alapja lehet a jövőben az abortusz korlátozásának vagy kizárásának. A probléma a cikkellyel, hogy egyelőre, részletszabályozás hiányában azt sejteti számomra, hogy a *fogantatástól* tekinti a fejlődő emberi életet magzatnak, miközben a magzat jelenlegi jogi fogalma alapján úgy tűnik, a *méhen belül* fejlődő emberi lényt vonja a hatálya alá. A méhmagzatban és az in vitro embrióban azonban közös „fogalmi elem” a megtermékenyítés.

A korábbi Alkotmánnyal szemben az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésének második mondata cizelláltabban határozza meg az alapvető jogok korlátozhatóságának a kereteit, átvéve az Alkotmánybíróság által kimunkált *szükségesség-arányosság* tesztet: „Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.” Ez a rendelkezés lehetőséget ad arra, hogy az egészséghez való jog,

illetve a tudományos kutatás szabadsága érdekében korlátozzák az embrió védelmét, de ugyanígy az *alkotmányos érték* szerepeltetésével meg is alapozhatja azt.

Az embrióvédelem további szabályozási alapjaként jöhet szóba az Alaptörvény III. cikk 3. bekezdésének első fordulata, amely tiltja az „*emberi fajnemesítést célzó gyakorlatot*”. Az objektív életvédelmi kötelezettség alkotmányos garanciájához hasonlóan azonban itt is fogalomértelmezési kérdések merülnek fel. A „fajnemesítés” használata nem a legszerencsésebb, hiszen az ember genetikai tulajdonságainak általánosságban pejoratív tartalmat tulajdonít. A nemzetközi szabályok az eugenika semmilyen formáját, sem a „kutatást”, sem a „gyakorlatot” nem engedélyezik, ezért Sándor Judit szerint a „gyakorlat” kifejezés nem egyértelmű.<sup>36</sup> A „gyakorlat” felöleli mind a géntechnológiai eljárásokat, beavatkozásokat, mind ezekkel összefüggésben a puszta *megfigyelést* is? Egy tevékenység gyakorlat-, tehát visszatérő jellege; rendszeressége miatt felvetődik bennem továbbá a kérdés: a *contrario* a jövőben egy-egy esetben megengedett lehet a nem gyógyító vagy nem prevenciós célú beavatkozás az embrión?

Szintén vitatható a már hivatkozott III. cikk (3) bekezdésének utolsó fordulata; ez deklarálja az „*emberi egyedmásolás*” tilalmát. Álláspontom szerint itt kétszeres értelmezési bizonytalanság adódik. Egyrészt mennyiben vonható az embrió az „egyed” kategória alá? Másrészt első olvasatra úgy tűnhet, az alaptörvényi rendelkezés a klónozás összes mesterséges formáját tiltja, ugyanakkor ezek jellemzőit figyelembe véve már nem egyértelmű a jogszabályhely tárgyi hatálya. Egy kevésbé ismert klónozási formánál a *totipotens* (tehát még differenciálatlan) embrionális sejtek szétválasztásával valósul meg ikerképződés, vagyis a létrejövő embriók génállománya *teljes* mértékben azonos. A sejtmagátültetési klónozásnál azonban fennáll egy kicsiny genetikai eltérés, mivel a petesejtben nemcsak a sejtmag tartalmaz DNS-t. Anyai ágon öröklődik az ún. *mitokondriális DNS*, amely a sejt energiaellátásáért felelős „sejtszervecskében”, a mitokondriumban található. Kérdéses tehát, hogy a reprodukív és a terápiás klónozásra, amely nem eredményez az eredetivel genetikailag 100%-osan megegyező embriót, „másolatot”, kiterjed-e a tilalom.

## VII. Összegzés

Utaltam arra, hogy az Alaptörvény nevesíti az emberi méltóság sérthetlenségét. Nem szól azonban az embrió méltóságáról, noha azzal, hogy bioetikai normákat emel alkotmányos szintre, egyfajta elmozdulást jelent a nemzetközi jog fő irányvonala, a klasszikus természetjogi gondolkodás felé. Ahogyan a regionális nemzetközi dokumentumok rendszerint a részes felek kompetenciájába utalják a kényes szabályozási tárgyköröket, esetünkben az *in vitro* embrió jogállását, illetve a vele való kutatásokat, kísérleteket, úgy a legmagasabb szintű magyar jogszabály is hallgat az embrió státuszáról. Ezzel a majdani jogalkotásra; részletszabályozásra hárítja át a testen kívüli embriók helyzetének kezelését – egyúttal teret engedve akár egy tradicionális, akár egy redukcionista szabályozási modellnek. Az Alaptörvény rendelkezéseit vizsgálva, véleményem szerint – a fogalmi bizonytalanságok miatt – paradox módon nem a bemutatott bioetikai normák, hanem az alapjogi korlátozás határait kijelölő szabály jelenleg az embrióvédelem legtisztább, legegyszerűbb alkotmányos biztosítója. S amennyiben ez lesz az esetleges újraszabályozás elvi alapja, ebben az esetben sem szabad elfeledkezni *Straughan* intelméről: „Vajon nem-e Istennel játszunk-e, amikor a génekket?”

## Summary

Nowadays *in vitro* fertilisation raises relevant controversies at the point of view of jurisprudence

as well. The distinct approximations of in vitro embryos, such as to be considered as personae or objects, are also resources of several theoretical and pragmatical questions. It is essential to give a compendious summary about what kind of jurisprudential environment had been contributed to the instrumental comprehension of human embryos too, otherwise it is difficult to understand the scientific quandaries connected to the subject correctly. Merely thereafter the international and the Hungarian regulation of in vitro embryo's status seems to be dissected, in particular the case-law of the Hungarian Constitutional Court related to the right to life and the constitutional funds of the oncurrent re-regulation in our country.

### **Hivatkozott irodalom jegyzéke**

*A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény*

*Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény*

*Az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye: Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény, valamint az Egyezménynek az emberi lény klónozásának tilalmáról szóló, Párizsban, 1998. január 12-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyve kihirdetéséről szóló 2002. évi VI. törvény.*

*Bioetika az UNESCO-ban című szöveggyűjtemény.*  
[http://web.ceu.hu/celab/unesco\\_hungary.pdf](http://web.ceu.hu/celab/unesco_hungary.pdf) (2012.11.02.)

*Embryos, scientific research and European legislation.*  
[http://www.nuigalway.ie/research/vp\\_research/documents/ethics\\_committee\\_docs/STOA-%20Embro%20cell%20research.pdf](http://www.nuigalway.ie/research/vp_research/documents/ethics_committee_docs/STOA-%20Embro%20cell%20research.pdf) (2012.11.02.)

**Jobbágyi Gábor:** *A méhmagzat életjoga.* Budapest, Pacem in Utero E., 1994.

**Jobbágyi Gábor:** *Orvosi Jog.* Budapest, Szent István Társulat, 2005.

**Majtényi Balázs:** *A polgári jogképesség alapjogi garanciája – az Alkotmány 56. paragrafusára.* Közjogi Szemle 2009. 1. sz.  
<http://kozjogiszemle.hu/korabbiszamok/category/7-2009elso.html?download=52%3A20091majtenyi> (2012.11.02.)

**Navratyil Zoltán:** *Az asszisztált reprodukciós eljárások a jogi szabályozás tükrében – különös tekintettel az in vitro embrió helyzetére.* Debreceni Jogi Műhely – OTDK különszám. (2005.07.01.)  
<http://www.law.klte.hu/jogimuhely/extra%20issue/Navratyil%20Zolt%20E1n%20-%20Az%20assziszt%20reprodukci%20F3s%20elj%20E1r%20E1sok.pdf> (2012.11.02.)

*Recommendation 1046 (1986) on the use of human embryos and fetuses for diagnostic, therapeutic, scientific, industrial and commercial purposes.*  
<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta86/erec1046.htm> (2012.11.02.)

**Sándor Judit:** *Bioetika az alaptörvényben.*

<http://www.commmunity.hu/2011/05/01/bioetika-az-alaptorvenyben/> (2011.06.25.)

**Zeller Judit:** *A testen kívül létrejött embriók morális és jogi státusza a reprodukcióhoz való jog és a tudományos kutatás tükrében.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, 2009.

[http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny\\_mce/File/Archiv2/Zeller\\_Judit\\_doktori\\_ertekezes\\_nyilv.pdf](http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/Zeller_Judit_doktori_ertekezes_nyilv.pdf)  
(2012.11.02.)

*23/1990. (X.31.) AB határozat.*

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/D6F629C50A3584DDC1257A2500477C9E?OpenDocument> (2012.11.02.)

*64/1991 (XII.17.) AB határozat.*

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/1FC1F8A864CBF10DC1257A25004774D8?OpenDocument> (2012.11.02.)

*48/1998. (XI.23.) AB határozat.*

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/7EB8D121E43C3D93C1257A2500477346?OpenDocument> (2012.11.02.)

---

<sup>1</sup> Ügyvédjelölt

<sup>2</sup> *Jobbágyi Gábor:* A méhmagzat életjoga. Budapest, Pacem in Utero E., 1994. 232.

<sup>3</sup> *Zeller Judit:* A testen kívül létrejött embriók morális és jogi státusza a reprodukcióhoz való jog és a tudományos kutatás tükrében. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Doktori Iskolája, 2009. 171.  
[http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny\\_mce/File/Archiv2/Zeller\\_Judit\\_doktori\\_ertekezes\\_nyilv.pdf](http://doktori-iskola.law.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/Zeller_Judit_doktori_ertekezes_nyilv.pdf) (2012.11.02.)

<sup>4</sup> Bioetika az UNESCO-ban című szöveggyűjtemény. 12. [http://web.ceu.hu/celab/unesco\\_hungary.pdf](http://web.ceu.hu/celab/unesco_hungary.pdf) (2012.11.02.)

<sup>5</sup> *Zeller:* i. m. 171.

<sup>6</sup> Embryos, scientific research and European legislation. 2.

[http://www.nuigalway.ie/research/vp\\_research/documents/ethics\\_committee\\_docs/STOA-%20Embryo%20cell%20research.pdf](http://www.nuigalway.ie/research/vp_research/documents/ethics_committee_docs/STOA-%20Embryo%20cell%20research.pdf) (2012.11.02.)

<sup>7</sup> *Jobbágyi Gábor:* Orvosi Jog. Budapest, Szent István Társulat, 2005. 83.

<sup>8</sup> Recommendation 1046 (1986) on the use of human embryos and fetuses for diagnostic, therapeutic, scientific, industrial and commercial purposes.

<http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta86/erec1046.htm> (2012.11.02.)

<sup>9</sup> *Jobbágyi:* i. m. (6. jegyzet) 83.

<sup>10</sup> Az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye: Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény, valamint az Egyezménynek az emberi lény klónozásának tilalmáról szóló, Párizsban, 1998. január 12-én kelt Kiegészítő Jegyzőkönyve kihirdetéséről szóló 2002. évi VI. törvény (továbbiakban: 2002. évi VI. törvény) szerinti fordítás.

<sup>11</sup> *Jobbágyi:* i.m. (6. jegyzet) 84.

<sup>12</sup> A 2002. évi VI. törvény szerinti fordítás.

<sup>13</sup> *Zeller:* i. m. 174.

<sup>14</sup> Eütv. 165. § a) pont

<sup>15</sup> Eütv. 165. § b) pont

<sup>16</sup> Eütv. 167. § (4) bekezdés, 175. § (1) bekezdés

<sup>17</sup> Eütv. 179. § (3) bekezdés második mondata

<sup>18</sup> *Navratyl Zoltán:* Az asszisztált reprodukciós eljárások a jogi szabályozás tükrében – különös tekintettel az in vitro embrió helyzetére. Debreceni Jogi Műhely – OTDK különszám. (2005.07.01.) 16.



---

<http://www.law.klte.hu/jogimuhely/extra%20issue/Navratyil%20Zolt%20Eln%20-%20Az%20assziszt%20Elt%20reprodukci%20F3s%20elj%20E1r%20E1sok.pdf> (2012.11.02.)

<sup>19</sup> *Navratyil*: i. m. 15.

<sup>20</sup> A Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (továbbiakban: Ptk.) 8. § (1) bekezdése

<sup>21</sup> Ptk. 9. §

<sup>22</sup> 64/1991 (XII.17.) AB határozat

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/1FC1F8A864CBF10DC1257A25004774D8?OpenDocument> (2012.11.02.)

<sup>23</sup> 64/1991 (XII.17.) AB határozat

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/1FC1F8A864CBF10DC1257A25004774D8?OpenDocument> (2012.11.02.)

<sup>24</sup> Schmidt Péter alkotmánybíró különvéleménye a 23/1990. (X.31.) AB határozathoz.

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/D6F629C50A3584DDC1257A2500477C9E?OpenDocument> (2012.11.02.)

<sup>25</sup> 64/1991 (XII.17.) AB határozat

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/1FC1F8A864CBF10DC1257A25004774D8?OpenDocument> (2012.11.02.)

<sup>26</sup> Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye a 23/1990. (X.31.) AB határozathoz.

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/D6F629C50A3584DDC1257A2500477C9E?OpenDocument> (2012.11.02.)

<sup>27</sup> 64/1991 (XII.17.) AB határozat

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/1FC1F8A864CBF10DC1257A25004774D8?OpenDocument> (2012.11.02.)

<sup>28</sup> 48/1998. (XI.23.) AB határozat

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/7EB8D121E43C3D93C1257A2500477346?OpenDocument> (2012.11.02.)

<sup>29</sup> *Zeller*: i. m. 51.

<sup>30</sup> *Majtényi Balázs*: A polgári jogképesség alapjogi garanciája – az Alkotmány 56. paragrafusa. *Közjogi Szemle* 2009. 1. sz. 49.

<http://kozjogiszemle.hu/korabbiszamok/category/7-2009elso.html?download=52%3A20091majtenyi> (2012.11.02.)

<sup>31</sup> *Majtényi*: i. m. 50.

<sup>32</sup> *Majtényi*: i. m. 50.

<sup>33</sup> *Majtényi*: i. m. 51.

<sup>34</sup> *Navratyil*: i. m. 22.

<sup>35</sup> 64/1991 (XII.17.) AB határozat

<http://public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/1FC1F8A864CBF10DC1257A25004774D8?OpenDocument> (2012.11.02.)

<sup>36</sup> *Sándor Judit*: Bioetika az alaptörvényben.

<http://www.commmunity.hu/2011/05/01/bioetika-az-alaptorvenyben/> (2011.06.25.)